

Umělé oplodnění po smrti zesnulého manžela

Právní úprava související s umělým oplodňováním vychází z morálních, kulturních, náboženských a etických hodnot dané společnosti. Je tak především na zákonodárci, aby stanovil podmínky a pravidla pro vznik života jiným, než tradičním způsobem.

Nález Ústavního soudu České republiky sp.zn. I.ÚS 1099/18, ze dne 8.11.2018)

Ústavní soud rozhodl ve věci ústavní stížnosti stěžovatelky H. P., zastoupené JUDr. P.L., Ph.D, O., proti rozsudku Okresního soudu Plzeň - město ze dne 28. 11. 2016, č. j. 31 C 41/2015-74, rozsudku Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 5. 2017, č. j. 56 Co 84/2017-114, a rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 21. 2. 2018, č. j. 21 Cdo 4020/2017-134, a návrhu na zrušení § 6 a § 8 odst. 2 zákona č. [373/2011](#) Sb., o specifických zdravotních službách, za účasti vedlejší účastnice NATALART s. r. o., P., tak, že ústavní stížnost se zamítá. Návrh na zrušení § 6 a § 8 odst. 2 zákona č. [373/2011](#) Sb., o specifických zdravotních službách se odmítá.

Z odůvodnění:

I.

Ústavnímu soudu byl dne 26. 3. 2018 doručen návrh na zahájení řízení o ústavní stížnosti ve smyslu § 72 zákona č. [182/1993](#) Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), prostřednictvím něhož se stěžovatelka domáhala zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí obecných soudů.

Předtím, než se Ústavní soud začal věcí zabývat, přezkoumal podání po stránce formální a konstatoval, že podaná ústavní stížnost obsahuje veškeré náležitosti, jak je stanoví zákon o Ústavním soudu.

II.

Stěžovatelka se v řízení před Okresním soudem Plzeň - město domáhala po vedlejší účastnici splnění povinnosti spočívající v provedení umělého oplodnění za použití zárodečné buňky stěžovatelky a kryokonzervované spermie zemřelého P. P. Stěžovatelka uvedla, že je pacientkou vedlejší účastnice stejně tak, jako byl i její zesnulý manžel P. P. Vedlejší účastnice v průběhu léčby pro stěžovatelku a jejího manžela navrhla individuální léčebný postup léčby neplodnosti, poskytla jim informace o tomto postupu. Zesnulý manžel stěžovatelky podepsal dne 26. 6. 2014 informovaný souhlas s kryokonzervací spermií před léčbou neplodnosti metodami asistované reprodukce, čímž jednoznačně souhlasil, aby jeho spermie byly uchovány ve zmrazeném stavu pro pozdější oplodnění stěžovatelky. Stěžovatelka společně s manželem podepsala dne 15. 12. 2014 informovaný souhlas s léčbou neplodnosti metodou mimotělního oplodnění, rovněž vyslovili souhlas s rozmrazením a použitím spermií před léčbou neplodnosti metodami asistované reprodukce, kdy spermie měly být rozmrazeny a použity pro léčbu neplodnosti. Téhož dne podepsali manželé P. informovaný souhlas s intracytoplasmatickou injekcí spermie, kdy následně mělo být započato s postupnou aplikací hormonálních injekcí pro stěžovatelku. Manžel stěžovatelky dne 16. 6. 2015 zemřel. Stěžovatelka uvedla, že v důsledku této události se u ní výrazně zhoršil psychický stav a nebyla schopna se bezprostředně po smrti manžela podrobit aplikaci hormonálních injekcí a odběru oocytů. Vedlejší

účastnice odmítla proces umělého oplodnění dokončit, a to z důvodu absence platného souhlasu manžela stěžovatelky.

Příslušný okresní soud uzavřel, že právní předpisy umožňují oplodnění jen páru. Stěžovatelka v době podání své žádosti v páru nežila a nemůže tak ani žádat o provedení asistované reprodukce. I když zemřelý manžel stěžovatelky požádal o umělé oplodnění a udělil první informovaný souhlas s jeho provedením, nelze podle nalézacího soudu předjímat jeho další vůli v průběhu léčebného procesu a nahrazovat ji soudním rozhodnutím. Podle soudu prvního stupně není v projednávané věci dán ani prostor pro aplikaci institutu dříve vysloveného přání.

Krajský soud v Plzni k odvolání stěžovatelky rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, když dospěl k závěru, že skutková zjištění neumožňují soudu její žalobě vyhovět.

K dovolání stěžovatelky se věcí zabýval i Nejvyšší soud, který dovolání zamítl. Ve svém rozhodnutí se velmi podrobně zabýval konkrétním případem i srovnáním jednotlivých vnitrostátních úprav. Nedospěl však k závěru, že by došlo k zásahu do práv stěžovatelky na rodinný a soukromý život. Podle Nejvyššího soudu je postup podle citovaného zákona "možný jen "inter vivos" (mezi živými), a to navíc jen při "léčbě neplodnosti", když úmysl zákonodárce postihnout i vztahy vzniklé z umělého oplodnění spermii mrtvého muže nelze ze samotné úpravy ani důvodové zprávy dovodit. Český právní řád - na rozdíl od právní úpravy Belgie, či Nizozemí - nedovoluje umělé oplodnění spermii zemřelého muže, ani takové umělé oplodnění - jako Francie a Spolková republika Německo - nezakazuje a ani výslovně od poskytovatele biologického materiálu nevyžaduje prohlášení, jak má být s biologickým materiálem naloženo po jeho smrti, jako je tomu ve Velké Británii, přičemž poslední je zjevné ze znění ustanovení § 8 zákona o specifických lékařských službách. Ustanovení § 3 odst. 1 písm. a) zákona o specifických zdravotních službách spojuje asistovanou reprodukci za účelem umělého oplodnění ženy výhradně se zdravotními důvody při "léčbě její neplodnosti nebo neplodnosti muže" a ustanovení § 6 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách umožňuje (dovoluje) umělé oplodnění provést ženě v jejím plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let, a to na základě písemné žádosti ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně tj. "neplodnému páru". Z uvedeného je zřejmé, že po smrti muže tvořícího neplodný pár, již pojmově o neplodném páru nelze uvažovat, a nelze proto ani takový neplodný pár "léčit". Nelze též uvažovat o tom, že šestiměsíční lhůta stanovená v ustanovení § 6 odst. 1 věta druhá před středníkem zákona o specifických zdravotních službách představuje analogii k maximální konzervační době biologického materiálu neplodného páru. Ustanovení zákona vyžadující písemný souhlas neplodného páru, nikoliv starší šesti měsíců, navíc současně chrání i muže poskytujícího biologický materiál k početí, neboť mu umožňuje kdykoliv souhlas odvolat. V dané věci tak zcela nelze vyloučit pochybnosti stran skutečné vůle zesnulého manžela žalobkyně stát se otcem i po své smrti. Informovaný souhlas s kryokonzervací spermií totiž obsahoval výslovné ustanovení o zničení tohoto biologického materiálu v případě jeho úmrtí. Uvedené též znamená, že kryokonzervované spermie muže tvořícího neplodný pár, nelze po smrti použít k léčbě tohoto páru, a to i když po smrti muže by dosud neuplynula šesti měsíční lhůta."

Stěžovatelka považuje v ústavní stížnosti napadená rozhodnutí obecných soudů za nesprávná, založená na nesprávném právním posouzení věci. Má přitom za to, že rozhodnutími bylo zasaženo do jejího práva na soukromý a rodinný život, jež je přirozeným právem člověka. Stěžovatelka uvádí, že judikatura Nejvyššího soudu i Ústavního soudu v minulosti dovodila, že k existenci rodiny nejsou třeba oba rodiče. Stěžovatelka má za to, že nelze odmítnout její nárok jen z toho důvodu, že její manžel zemřel, když tento udělil souhlas s umělým oplodněním stěžovatelky svými zmrazenými spermii. Obecné soudy nerespektovaly vůli manžela stěžovatelky, jehož přáním bylo zplodit potomky se svou manželkou, a to prostřednictvím umělého oplodnění. Pokud soudy docházejí k závěru, že nelze předjímat další vůli manžela stěžovatelky v průběhu procesu umělého oplodnění,

stěžovatelka vyzdvihuje, že názor soudu neodpovídá faktickému stavu věci, když pan P. P. udělil informovaný souhlas na neomezenou dobu, nepodmíněně a svůj souhlas nikdy neodvolal. Provedením umělého oplodnění stěžovatelky zárodečnými buňkami jejího zemřelého manžela nevznikne újma na právech jiných subjektů. Stěžovatelka má za to, že rozhodnutí obecných soudů je v rozporu s čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a s čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Stěžovatelka je toho názoru, že ustanovení § 6 a § 8 odst. 2 zákona č. [373/2011](#) Sb., o specifických zdravotních službách, nemůže limitovat práva stěžovatelky pro její umělé oplodnění zárodečnými buňkami jejího manžela. Stěžovatelka má rovněž za to, že nemůže být rukojmím toho, že zákon o specifických zdravotních službách neobsahuje ustanovení, které by řešilo životní situaci stěžovatelky. Z toho důvodu má stěžovatelka za to, že shora uvedená ustanovení jsou v rozporu s čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a domáhá se jejich zrušení.

III.

Okresní soud Plzeň - město k předmětné ústavní stížnosti konstatoval, že podle jeho mínění není ústavní stížnost důvodná, přičemž odkázal na odůvodnění ústavní stížností napadených rozhodnutí. K návrhu stěžovatelky na zrušení § 6 odst. 1 zákona č. [373/2011](#) Sb. okresní soud uvedl, že jej považuje za ústavně konformní.

Krajský soud v Plzni k předmětné ústavní stížnosti uvedl, že návrhu stěžovatelky nelze vyhovět pro rozpor se zákonem č. [373/2011](#) Sb. Podle názoru krajského soudu nedošlo v řízení před obecnými soudy k zásahu do práva stěžovatelky na soukromý a rodinný život.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření konstatoval, že věc stěžovatelky posuzoval především z pohledu, zda aplikací příslušných hmotněprávních předpisů nedojde k zásahu do práva na soukromý život zaručený čl. 8 Úmluvy. Na základě provedeného uvážení dospěl k závěru, že nikoliv, neboť český právní řád nezabývá stěžovatelku práva mít dítě. Pouze v případě umělého oplodnění implicitně neumožňuje užít kryokonzervovaných spermií jejího zemřelého manžela, neboť zde již není "pár", jehož neplodnost by mohla být léčena. Soudy se nemohly zabývat otázkou, zda dosažení cíle sledovaného stěžovatelkou by nebylo možné dosáhnout i jinak, např. v jurisdikci, kde je takový zákrok výslovně přípustný, i případně mimo systém všeobecného zdravotního pojištění. Nejvyšší soud má za to, že i přes absenci výslovného pravidla pro situace, v níž se stěžovatelka nachází, nedošlo k zásahu do jejího práva na soukromý život podle čl. 8 Úmluvy.

Stěžovatelka využila svého práva repliky k vyjádření účastníků řízení a uvedla, že na počátku vztahu s vedlejším účastníkem zde skutečně existoval "pár", který měl zájem počít dítě z kryokonzervovaných spermií. Stěžovatelka s odvoláním na vyjádření Nejvyššího soudu uvedla, že považuje za nesprávné s ohledem na možné porušení jejího práva na rodinný život, aby bylo trváno na požadavku 6 měsíční lhůty souhlasu s umělým oplodněním s tím, že tento požadavek je odůvodněn odkazem na právo dítěte znát své rodiče. Stěžovatelka poukazuje, že takové zdůvodnění je v rozporu se situací, kdy dochází k oplodnění vajíčka matky ze spermatu anonymního dárce, který nemá reálně vůbec žádný vztah s matkou, ani zájem s ní zakládat rodinu. Partner matky se v takovém případě stává právně otcem, aniž by měl biologický vliv na početí dítěte. Výše uvedená situace by tak byla zcela nelogicky nadřazena projednávané věci, kdy zde na počátku byli stěžovatelka a její zemřelý manžel, kteří toužili počít společné dítě. Stěžovatelce je bráněno podstoupit umělé oplodnění spermiemi zesnulého manžela s odkazem na formální překážky věci a argumentaci, že dítě má právo znát své rodiče. Podle náhledu stěžovatelky je její situace minimálně na stejné úrovni s výše popsanou situací s anonymním dárce. Navíc, "partner" matky při umělém oplodnění spermiemi anonymního dárce může být také osobou "přizvanou" pouze za účelem splnění

zákonné povinnosti, aby se k takovému umělému oplodnění dostavil pár. Stěžovatelka má za to, že je současnou právní úpravou znevýhodněna.

IV.

Ústavní soud musí nejprve připomenout, že není další instancí v soustavě obecných soudů a není zásadně oprávněn zasahovat do jejich rozhodovací činnosti, neboť není vrcholem jejich soustavy (srov. čl. 83, čl. 90 a čl. 91 Ústavy). Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy), nikoliv běžné zákonnosti. Postup v soudním řízení, zjišťování a hodnocení skutkového stavu a výklad a aplikace jiných než ústavních předpisů je záležitostí obecných soudů. Jejich úloha spočívá v tom, aby zkoumaly a posoudily, zda jsou dány podmínky pro aplikaci toho či onoho právního institutu, a aby své úvahy v tomto směru zákonem stanoveným postupem odůvodnily. Zásah Ústavního soudu připadá v úvahu toliko při zjištění nejzávažnějších pochybení, představujících porušení ústavně zaručených základních práv a svobod, zejména pak pokud by závěry obecných soudů byly hrubě nepřiléhavé a vykazovaly znaky libovůle.

Podle Ústavního soudu obecné soudy při rozhodování předmětného případu přihlédly ke všem okolnostem, které vyšly v řízení najevo, věc po právní stránce řádně vyhodnotily a právní normy aplikovaly s ohledem na ústavní principy obsažené v Listině. S námitkami stěžovatelky, které jsou opětovně předkládány i v ústavní stížnosti, se obecné soudy dostatečně vypořádaly a svůj právní závěr podrobně zdůvodnily. Zejména Nejvyšší soud se věnoval možnému zásahu do práva stěžovatelky na soukromý a rodinný život. Opíraje se o judikaturu Evropského soudu pro lidská práva dospěl k závěru, že právo na respektování "rodinného života" nechrání pouhé přání založit rodinu, ale předpokládá existenci rodiny. Ta však u stěžovatelky zanikla úmrtím jejího manžela. Zásah do práva na rodinný život tedy Nejvyšší soud neshledal. Ke stejnému závěru dospěl Nejvyšší soud i ohledně práva na respektování soukromého života. Vyšel přitom ze skutečnosti, že zákon o specifických zdravotních službách upravuje a umožňuje umělé oplodnění jen "inter vivos" (mezi živými), a to navíc jen při "léčbě neplodnosti", když úmysl zákonodárce postihnout i vztahy vzniklé z umělého oplodnění spermii mrtvého muže nelze ze samotné úpravy ani důvodové zprávy dovodit. Po smrti muže tvořícího neplodný pár, již pojmově o neplodném páru nelze uvažovat, a nelze proto ani takový neplodný pár "léčit". Nejvyšší soud tak neshledal důvod k přijetí závěru o skutečném zásahu do práva na respektování soukromého života žalobkyně, neboť i když lze námitky žalobkyně zcela chápat, obdobně jako v případě E. proti Spojenému království ve svém dovolání netvrdí, že by do budoucna byla zcela zbavena možnosti stát se matkou. Ve svém dovolání v zásadě mířila na skutečnost, že již nebude moct zplodit dítě se svým zesnulým manželem. Ústavní soud nemá uvedeným závěrům Nejvyššího soudu co vytknout.

Ústavní soud si je vědom toho, že shora popsaná životní situace, do níž se stěžovatelka dostala, je pro ni více než citlivá. Nicméně závěry obsažené v rozhodnutí obecných soudů považuje za ústavně konformní. Podle jeho názoru lze v podrobnostech zcela odkázat na velmi podrobné odůvodnění Nejvyššího soudu, který si byl při svém rozhodování zjevně vědom ústavněprávního rozměru celého případu. Z analýzy právní úpravy provedené Nejvyšším soudem vyplývá, že se nejedná o téma, jež by bylo v rámci Evropy pojímáno jednotně a ve své podstatě záleží na právní úpravě toho kterého státu. Právní úprava související s umělým oplodňováním vychází z morálních, kulturních, náboženských a etických hodnot dané společnosti. Podle Ústavního soudu je tak především na zákonodárci, aby stanovil podmínky a pravidla pro vznik života jiným, než tradičním způsobem. Ústavní soud považuje v souvislosti s projednávaným případem za podstatnou především okolnost zmíněnou i Nejvyšším soudem, a to že v tomto případě "nelze vyloučit pochybnosti stran skutečné vůle zesnulého manžela žalobkyně stát se otcem i po své smrti. Informovaný souhlas s kryokonzervací spermií totiž obsahoval výslovné ustanovení o zničení tohoto biologického materiálu v případě jeho úmrtí. Uvedené též znamená, že kryokonzervované spermie muže tvořícího neplodný pár, nelze po smrti použít k léčbě

tohoto páru, a to i když po smrti muže by dosud neuplynula šestiměsíční lhůta." S takovým závěrem Ústavní soud souhlasí.

Jelikož Ústavní soud neshledal porušení práva stěžovatelky na respektování jejího rodinného a soukromého života, ústavní stížnost jako nedůvodnou zamítl (§ 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu).

Z ust. § 74 zákona o Ústavním soudu vyplývá, že návrh na zrušení zákona či jiného právního předpisu má akcesorickou povahu, protože jej lze podat pouze spolu s ústavní stížností proti rozhodnutí orgánu veřejné moci, vydanému na základě aplikace napadeného právního předpisu či jeho části a tento návrh "sdílí osud" ústavní stížnosti. Byla-li ústavní stížnost zamítnuta, nebyla naplněna základní podmínka možného projednání návrhu na zrušení zákona, a proto Ústavní soud akcesorický návrh na zrušení části zákona odmítl.

© EPRAVO.CZ - Sbíрка zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nezbytná cesta](#)
- [Nepominutelný dědic](#)
- [Náhrada škody zaměstnancem](#)
- [Likvidace dědictví](#)
- [Jistota](#)
- [Insolvenční řízení](#)
- [Exekuce](#)
- [Započtení](#)
- [Reorganizace](#)
- [Soudní poplatky \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)
- [Spotřebitel \(exkluzivně pro předplatitele\)](#)